

40 GODINA ZNANSTVENOG RADA ZASLUŽNOG PROF. GJURE SZABO

U Zagrebu, 26. VIII

Navršava se četrdeset godina kako je jedan mladi idealista započeo svoj životni rad. Četrdeset godina on je ostao na toj liniji, koju je zamislio kao mlad čovjek i danas kada je prošlo toliko vremena i kad taj mladi čovjek ulazi u 65-tu godinu života, izvršio je golem rad.

Opisivati u tančine znanstveni rad prof. Gjura Szabo-a bio bi težak i opširan posao. On je toliko toga izvršio. On je u našu kulturu zaorao snažnu brazdu, koju još uvijek produljuje i izradjuje, i koja će ostati vidljivi biljeg velikog naučnog rada. Životni put većine naučnih radnika odvija se kod nas, kao i drugdje, u glavnom po ustanovljenoj šemi bez većih peripetija i perturbacija. Iza propisanog školovanja slijedi službovanje u nastavnim ili sličnim zavodima, a onda dolazi izvjesna karijera. Publiciraju se naučni radovi, stizavaju

priznanja, odlikovanja, akademski naslovi, itd. Rijedji su oni naučnici, koji naučnim radom stečene nove misli i nove poglede smjelo unose u šire krugove sredine u kojoj djeluju, i tako joj otvaraju nove vidike i čine je sposobnom za primanje novih kulturnih vrijednosti. Njih ne plaši borba u koju moraju zagaziti. Jedan od takvih je radini i zaslužni profesor Gjuro Szabo. On je mnogostran kao kulturni radnik, neumorni istraživač naših historijskih građevina, uvijek agilni osnivač i organizator kulturnih ustanova i pothvata. Težnju za naučnom spoznajom osjetio je Szabo već zarana kao svoj životni poziv, pa se po svršenoj maturi uputio u Beč na studij germanistike. Tu je on ušao duboko u jezik i njegov razvitak kroz vijekove, pa i u sve kulturne manifestacije velikog nje-mačkog naroda, u povijesti, književnosti i umjetnosti, a nadasve u graditeljsku umjetnost od najstarijih vremena. Utjecaj boravka u Beču bio je golem i odlučan za sav njegov daljnji rad.

Nakon školovanja Szabo postaje profesorom na gimnaziji u Senju. Ovaj starodrevni grad, krcat historijskim uspomnama ostavio je trajne dojmove i jednako trajno zanimanje za znamenite starine primorskih krajeva. Dalje ga je njegovo nastavničko zvanje odvelo u Osijek, u očevu postojbinu, a onda u Bjelovar, da konačno 1907 dodje u Zagreb na gornjogradsku gimnaziju. Kroz decenije svog profesorovanja spremao se Szabo neumorno za svoj pravi poziv. Gradjevni i ostali umjetnički spomenici historijskog doba, kojih je velik broj po hrvatskim krajevima, privukoše njegovu pažnju. Danima, mjesecima i godinama prolazio je prof. Szabo od sela do sela, obilazio crkvice, gradine, a sve to isprva sam bez pomagača i pratioca, a, razumije se, o svom trošku. On se fanatičkim žarom i pravom apostolskom ustrajnošću čistog idealizma dao na rad, da utare put pravom shvaćanju o vrijednosti naših starina, a potom i put njihovom spasavanju od konačne propasti.

Prof. Szabo prvi se unas dao na izučavanje ostataka srednjovjekovnog graditeljstva, s punom naučnom spremom arheologa i s jasnim ciljem i programom, kako treba ove umjetničke spomenike očuvati od propasti. Što je sve u doba prije Szaboa uništeno i upropašteno, o tome

Profesor Gjuro Szabo

ima u djelima prof. Szaboa bezbroj podataka!

Na preporuku Tadije Smičiklase, Vjekoslava Klajića i Josipa Brunšmida izaslan je prof. Szabo godine 1910 u Beč, Nürnberg i Prag, gdje se specijalizirao za srednjovjekovnu arheologiju, a osobito za rad oko modernog načina čuvanja i restauriranja historijskih i umjetničkih spomenika. Poslije toga je njegovim nastojanjem osnovan prvi naš konzervatorski ured, koji se tada zvao »Zemaljsko povjerenstvo za očuvanje historijskih i umjetničkih spomenika u Hrvatskoj i Slavoniji«. Sada počinje najplodniji period u njegovom radu. Objelodanjuje podatke, koje je sakupio ranije. Piše uzorne monografije pojedinih krajeva Hrvatske i objavljuje ih u »Vjesniku Hrvatskog arheološkog društva«. Veoma veliki i intenzivan rad razvija prof. Szabo, proučava pojedine krajeve, stare gradine i crkve, i sve to iznosi u monografijama sa sistematskim naučnim metodama. Szabo postaje veliki borac za očuvanje starina i za očuvanje našeg stila. On se bori protiv obnove umjetničkih spomenika, tezu koju su zastupali Kršnjavi i Bolle i pobija njihovo shvatanje o restauraciji zagrebačke katedrale. Rušenje Bakačeve kule, restauracija katedrale i crkve sv. Marka, kaptolske, tobože gotičke kurije od crvenih opeka, i još mnogo drugo, sve su to žalosni dokumenti jednog doba, kada vladaju ljudi nesposobni za stvaranje, kako je to Szabo u svojim bezbrojnim radovima nepobitno dokazao. Danas sve to jasno vidimo. Protiv ovom modernom vandalizmu ustade Szabo i nakon duge borbe srušio je lažne kumire i oborio neistinite i vješto namještene teorije u otvorenoj i hrabroj borbi.

Uistinu to je neprolazna zasluga profesora Szaboa. On je u pravi čas stigao da raskrinka smišljeno razaranje onoga, što su nam ostavila junačka i nacionalno svijesna nekadašnja pokoljenja, naši slavni banovi, biskupi, velikaši i svećenici. Szabo je bezobzirno otvorio oči našoj uspavanoj javnosti i sve nas naučio pravom gledanju umjetničkih spomenika, a time i shvaćanju prave njihove cijene. On je time dao dragocjen prilog za održanje naše narodne kulture.

Godine 1920 započinje opet nov period u životu i radu prof. Szaboa. On je te godine ime-

novan ravnateljem Muzeja za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu. Za vrijeme rata muzej je teško stradao, jer je služio kao bolnica, pa je trebalo čitav muzej iznova preurediti, zapravo nanovo ga osnovati. Ovog teškog posla se prihvatio Szabo i izvršio ga s potpunim uspjehom. Uza taj golemi posao nastavlja Szabo i rad na obradi historijskih spomenika, te imajući pri ruci golemu muzejsku knjižnicu, sprema veliko djelo o gotici u Hrvatskoj, koje međutim, nažalost, još do danas nije objelodanio.

Uza sav plodonosan kulturni i rodoljubni rad i Szabo je morao da osjeti svu gorčinu nezahvalnosti, koju su iskusili i prije njega mnogi kulturni radnici. Sticajem prilika u doba burnih političkih borba, Szabo je 1926 umirovljen kao ravnatelj muzeja. On je ovaj udarac podnio filozofskim mirom i nije ga to nimalo smelo u njegovom umjetničkom radu. Što više, on je još intenzivnije radio. Grad Zagreb, njegova prošlost i njegov razvitak, posve su osvojili njegov naučni interes. Nadovezujući na svoje ranije studije zagrebačke prošlosti, on se sada svom revnošću i gorljivošću posvećuje proučavanju zagrebačkih spomenika, o kojima je već prijašnjih godina prikupio velik materijal. Objavljuje studije i članke, koji su odlično dokumentirani. Kada je osnovan Gradski muzej Szabo preuzima mjesto direktora, na kojem položaju još i danas djeluje.

Kako je prof. Szabo velik i značajan kao učenjak, isto je tako i velik i široka srca kao čovjek. Može da bude karakteristika pojedinih učenjaka, da sve rezultate iz svoje teško stečene i pronadjene podatke ljubomorno čuvaju za sebe, kao neku tajnu, i drže zatvorenu u bibliotekama. Kod prof. Szaboa je obratno! On je u cijelom svom radu s najvećim veseljem i najvećom pripravnosću uvijek davao svoje podatke i svoje znanje drugima, samo ako je to koristilo stvari.

I danas, kad je navršeno četrdeset godina znanstvenog rada prof. Gjura Szaboa, sva naša kulturna javnost s osobitim veseljem i poštovanjem odaje mu iskreno priznanje i zahvalnost za taj njegov rad.

Prigodom obljetnice svog naučnog rada izdaje prof. Szabo i opet jedno značajno djelo, i to dvije monografije o Senju i Hrvatskom Zagorju. Ova izdanja bit će osobito lijepo opremljena, kao jubilarna. – mk.